

STAMBOOM DOSSIER

HERTOG REINALD-IV VAN GELRE EN GULIK (1365 - 1423)

Ook geschreven als Reinoud IV of als Reinaert IV van Gelderland.

Gehuwd met Maria van Harcourt en Maria van Brakel.

Update 1.3 171114 door Ir. René A.M. Martens RI Msc.

Reinald IV van Gulik (1365 – Terlet bij Arnhem, 25 juni 1423) was een zoon van hertog Willem II van Gulik en Maria van Gelre. In 1402 volgde hij zijn kinderloos overleden broer hertog Willem I van Gelre op, tevens hertog III van Gelre en Gulik.

Reinoud IV te paard, met gespiegeld wapen en dekkleed.

Samen met de Wittelsbachers poogde hij tevergeefs de invloed van Bourgondië in de Nederlanden af te zwakken. Zijn poging in 1406 om aanspraak te maken op Brabant en Limburg mislukte. Reinoud verbond zich met Rooms-koning Ruprecht en had ook goede relaties met het huis van Orléans. Hij steunde Johan van Arkel in zijn strijd tegen Holland en kreeg daarvoor Gorinchem. Hierdoor barstte opnieuw strijd los tegen Holland, hetgeen ermee eindigde dat Holland Gorinchem afkocht voor een belangrijke som geld. Ook de stad Emmerik moest Reinoud op basis van vroegere afspraken afstaan aan Kleef. Wegens zijn omvangrijke schulden moest hij de standen steeds meer privileges en medebestuur toestaan.

In 1409 sloot hij een verbond met Jan V van Arkel om het Land van Arkel onder leenschap van Gelre te plaatsen in ruil voor politieke en militaire steun tijdens de **Arkelse Oorlogen** met Holland. Er volgde een twee jaar durende oorlog met Holland en het leenschap werd uiteindelijk teruggekocht en de vrede was bezegeld met Willem VI van Holland. In 1422 bezette hij Arkel opnieuw, maar hij moest vrede sluiten en de ingenomen bezittingen opnieuw afstaan.

- Hertog van Gelre van 1402 tot 1423
- Hertog van Gulik van 1402 tot 1423

Reinald IV is in 1405 getrouwd met de Franse Maria van Harcourt (1402-1434), dochter van graaf Jan VI van Harcourt.

Bastaardzonen en -dochters

1. Willem van Gulik-Wachtendonk (1395-1439), verwekt bij met Maria van Brakel, vrouwe van Batenburg (1413-1432), erkend op 13 december 1416;
2. Wilhelm († 1421), abt van de abdij Gladbach, pastoor in Kaldenkirchen;
3. Eduard van Bell, heer van Haps (1419), pandheer in Uerdingen (1447), ambtman in Hülchrath (1473), in 1410 gehuwd met een dochter van Willem van Arnhem, op 1 mei 1418 in tweede huwelijk met Stina Schall van Bell dochter van Gerard Vogt van Bell en Elisabeth Scherffgin;
4. Reinoud van Gulik (* Weisweiler 1410-/1436), huwelijk rond 1415 met Alveradis van Disternich († na 1 mei 1418), stamvader van het 'adelsgeslacht van Gulik';
5. Aleid;
6. Alverade.

Overlijden & Opvolging

Reinoud overleed op 25 juni 1423 bij Terlet in de buurt van Arnhem terwijl hij onderweg was naar zijn versterking Kasteel Rosendael. Hij werd bijgezet in het voormalig klooster

Hertogin Maria van Gelre.

Reinald IV huwde 5 mei 1405 met Maria van Harcourt († in of na 1428 maar voor 1434), begraven in Nideggen), geboren La Saussaye Normandië 24 februari 1380, dochter van graaf Jan VI van Harcourt en Aumâle (1342-1388) en Catharina van Bourbon († 1427). Reinald stierf zonder wettige kinderen.

Marie d'Harcourt had al een heel leven achter zich toen ze op 5 mei 1405 in Bastogne trouwde met Reinoud IV, hertog van Gelre. Ze was 25 jaar oud, en zij noch de ongeveer veertig jaar oude Reinoud was voordien getrouwd. Reinoud had als ambitieuze en roekeloze hertog de positie van Gelre verstevigd, de banden met Frankrijk aangehaald en onwettig nageslacht verwekt. De voortzetting van de dynastie was dus niet verzekerd en er werd een huwelijk gearrangeerd met een vooraanstaande prinses die voor nageslacht moest zorgen. Louis d'Orleans, broer van de waanzinnige koning Charles, leverde de forse bruidsschat die terugbetaald moest worden indien het huwelijk kinderloos zou blijven.

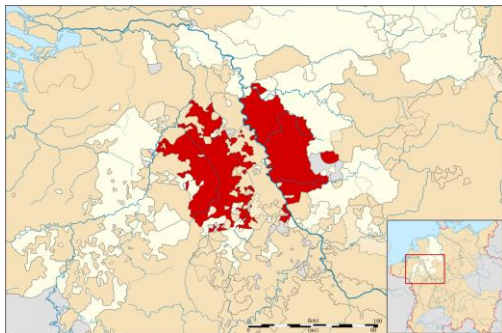
Na het overlijden van Reinald bleek Maria niet welkom in Nijmegen en

Grave en vertrok zij definitief naar Gulik waar zij wel welkom was.

In 1426 hertrouwde Reinouds vrouw Maria van Harcourt met hertog Adolf van Gulik-Berg (1405-1431) zoon van Rupert, maar deze overleed zonder erfgenaam in 1431 en het graafschap Gulik werd toen overgedragen aan Adolfs neef Gerard van Gulik-Berg.

In Gelre werd Reinoud IV opgevolgd door zijn achterneef Arnold een keuze die

betwist werd door Adolf van Berg en Jan van Loon waar ook een oorlog uit voortkwam, echter werd de keuze voor van Egmond ook ondersteund door de hofraad en ook de stadsbesturen uit de vier kwartieren van het Hertogdom Gelre.

Landgoederen Gulik-Berg.

Het gebedenboek van Maria.

Het boek is geschreven in opdracht van Maria, hertogin van Gelre en Gulik, gravin van Zutphen en vrouwe van de hertog Reinoud IV. Deze woorden zijn te vinden in het gebedenboek van Maria van Gelre en ze zijn om twee redenen opmerkelijk. Allereerst is de expliciete vermelding met naam en toenaam van de opdrachtgever zeldzaam, zeker in gebeden- en getijdenboeken. Veel middeleeuwse handschriften kennen wel een colofon, maar daarin laat vooral de kopiist van zich spreken.

Het gedenboek is te vinden in de Staatsbibliotheek in Berlijn waar het tevens wordt hersteld.

Maar hier is Maria aan het woord. Ze doet dat bovendien niet in het Latijn of in het Frans – haar moerstaal –, maar in het Nederrijns, de taal van haar man en van haar nieuwe vaderland: Gelre. Zoals Máxima zes eeuwen later Nederlands leerde om te laten zien dat ze haar nieuwe taak serieus nam, zo stelde ook Maria een daad met haar keuze voor het Nederrijns. Veelzeggende woorden dus die kopiist Helmich die Lewe in haar opdracht neerpemde op 23 februari 1415.

Tien jaar eerder was Maria van Gelre als kersverse echtgenote van Reinoud IV vanuit Frankrijk naar Gelre verhuisd. Dit huwelijksarrangement was uiteraard een politieke manoeuvre. De Honderdjarige Oorlog was gaande, met voortdurend schuivende panelen op het West-Europese strijdtoneel. De familie van Reinoud was eerst een bondgenoot van Engeland, maar lieerde zich in 1402 aan het huis van Valois door een bondgenootschap met Lodewijk van Orléans, de broer van Karel VI. Reinoud had nog geen vrouw, en wat kon dit nieuwe politieke verbond beter bekrachtigen dan een huwelijk? En dus trouwde Reinoud, inmiddels hertog van Gelre, op 5 mei 1405 in Bastogne met een van Louis' hofdames, Maria d'Harcourt.

Deze Maria was geen prille meid meer, ze was vermoedelijk 25 jaar oud. Had Louis niet beter een jongere vrouw kunnen uithuwelijken? Omwille van het felbegeerde nageslacht - en een langere voorzetting van de banden tussen Gelre en Frankrijk - was dat wellicht beter geweest. Maar waarschijnlijk liet Louis de zekerheid van familiebanden zwaarder wegen. Maria was een volle nicht van hem en verkeerde met grote regelmaat aan het koninklijk hof van Frankrijk. In Maria's milieu waren mooie boeken vanzelfsprekend.

Ze was een Franse prinses, opgevoed met de mores van het hof. Een milieu waarin mooie boeken vanzelfsprekend waren. Een van haar ooms was Jan van Berry, een kunstliefhebber die zich in de schulden stak om twee prachtige getijdenboeken te laten maken: Les Tres Riches Heures en Belles Heures, die inmiddels wereldberoemd zijn.

Getijdenboek

In een doorsnee gebeden- of getijdenboek liet de opdrachtgeefster zich klein en geknield naast een heilige of Maria afbeelden. Zo niet Maria. Majestueus als ware ze de moeder Gods zelve liet ze zich in haar gebedenboek paginagroot afbeelden. Dat was minder blasfemisch dan het mag lijken - zo waren er vorsten die zichzelf als Jezus lieten portretteren. Het getuigt bovenal van zelfbewustzijn en ambitie.

Het bestuur in Gelre - dat destijds bestond uit de vier kwartieren Arnhem, Zutphen, Nijmegen en Roermond - was een typisch voorbeeld van polderen avant la lettre. De hertog had moreel en militair gezag, maar was voor zijn financiën afhankelijk van de steden en de adel, en moest hen dus te vriend houden. Iedere nieuwe hertog legde in elke stad een eed af om bestaande privileges niet aan te tasten, geen gronden te ontvreemden en geen oorlog te voeren zonder toestemming. Huwelijken moesten gesanctioneerd worden door de adel en de steden, net zoals de regering en Staten-Generaal zich nu nog bemoeien met koninklijke liaisons.

Hertoginnen als Maria zaten niet alleen thuis te borduren en te bidden, maar regeerden mee. Ze vergezelden hun echtgenoten tijdens hun ronde door de kwartieren, maar deden ook zelfstandig zaken met de steden en edelen. In het Gelders Archief bevindt zich een charter met Maria's rode zegel erop. Op 25 oktober 1419 sloot ze namens haar man een overeenkomst met de ridders, knechten en steden van Gelre en het graafschap Zutphen, waarin de hertog beloofde niemand kwaad gezind te zijn en geen inbreuk te maken op de vrijheden en privilegiën.

De vorstin liet zich paginagroot afbeelden

Maria's zegel had, getuige dit charter, evenveel politieke geldigheid als dat van haar man. In het wapenschild op dat zegel - rood en rond, en niet ovaal, zoals de meeste zegels van vrouwen - zijn haar Franse afkomst en haar nieuwe Nederrijnse verworvenheden verenigd: de klimmende leeuwen van Gulik en Gelre met kroon en dubbele staart, de twee balken van Harcourt en de leliën van Bourbon.

Ook in haar gebedenboek verenigt ze beide werelden. Haar wortels blijken uit haar keuze van typisch Franse heiligen en de iconografie; haar Gelderse betrokkenheid is af te lezen uit de keuze voor de lokale taal en een bladzijdelang gebed. Dat gebed moest dagelijks worden gelezen om haar man Reinoud te beschermen, en ze smeekt de engelen erin iedereen te vellen die hem kwaad zou willen doen.

Uit dit alles wordt duidelijk dat Maria van Gelre zich hoogstpersoonlijk met de totstandkoming

ervan moet hebben bemoeid. Ook dat is bijzonder, want veel andere dames van haar rang en stand lieten het aan hun echtgenoot of vader over zo'n boek te bestellen.

In 1423 sterft hertog Reinoud IV. Daarmee is Maria van Gelre vorstin af. Dat is te zien aan haar gebedenboek. Na de dood van haar man liet ze het uitbreiden met gebeden die passen bij een rouwperiode. Dit deel is meer ingetogen, de versieringen zijn minder talrijk en uitbundig. Tekenend is de miniatuur waarin Maria als weduwe staat afgebeeld: in het zwart, knielend bij de moeder Gods.

Maria wordt begraven in Nideggen, een stadje aan de rand van de Eifel NRW. Zes eeuwen later spreekt haar gebedenboek nog steeds tot de verbeelding.

Jan VI van Harcourt

Jan VI van Harcourt (1 december 1342 - 28 februari 1389) was een zoon van Jan V van Harcourt en Blanca van Aumale. Hij volgde zijn terechtgestelde vader in 1356 op als graaf van Aumale en Harcourt en baron van Elbeuf.

Jan was in 1359 gehuwd met Catharina van Bourbon (1342-1427), dochter van Peter I van Bourbon en werd de vader van:

1. Karel (1366-1384);
2. Jan VII (1370-1452);
3. Lodewijk (1382-1422), burggraaf van Châtellerault en heer van Aarschot en Mézières, aartsbisschop van Rouen;
4. Blanche (-1431), abdis van Fontevrault;
5. Isabella (1371-1443), in 1383 gehuwd met Humbert VI van Thoire en Villars;
6. Johanna (1372-1456), vrouwe van Montaigle, in 1393 gehuwd met Willem II van Namen;
7. **Maria**, in 1405 gehuwd met Reinald IV van Gulik (-1423) en in 1426 met hertog Rupert (-1431), zoon van Adolf van Gulik-Berg;
8. Catharina, non;
9. Margaretha (1378-), vrouwe van Longueville en van Plaines, gehuwd met Jan II seigneur van 'Estouteville;
10. Johanna, non.

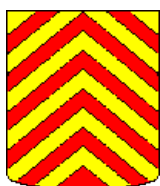
Verbond met Van Arkel

In 1409 sloot hij een verbond met Jan V van Arkel om het Land van Arkel onder zijn leenschap van Gelre te plaatsen in ruil voor politieke en militaire steun tijdens de Arkelse Oorlogen met Holland. Er volgde een twee jaar durende oorlog met Holland en het leenschap werd uiteindelijk teruggekocht en de vrede was bezegeld met Willem VI van Holland. In 1422 bezette hij Arkel (dorp) opnieuw, maar hij moest vrede sluiten en de ingenomen bezittingen opnieuw afstaan. Reinoud stierf kinderloos. In Gelre werd hij opgevolgd door zijn achterneef Arnold van Egmont en in Gulik door Adolf van Berg.

Willem van Egmont, heer van Baer, 1456-1483

Arnold van Egmont, hertog van Gelre, Graaf van Zutphen(hij volgde zijn oudoom Reinold IV op in 1423.

Na de dood van Walraven van Baer vererft Baer aan Walburga van Meurs. Dit nichtje van Walraven is op 22 januari 1437 getrouwd met Willem van Egmond, de broer van de hertog van Gelre, Arnold van Egmond. Zo komt de bannerij met kasteel Baer in huis Egmond terecht.

Toevalligerwijs brengt Willem van Egmond (geboren 1412) zijn jeugd door aan het hof van hertog Reinald IV van Gelre, zodat hij geen onbekende is in De Graafschap. Het is in die tijd gewoonte om jonge knapen aan een bevriend

hof op te voeren. Gemeend wordt dat het hun zelfstandigheid bevordert, een equivalent van het tegenwoordige "op kamers" gaan wonen.

In 1430 gaat Willem de aanstaande bruid, Catharina van Kleef, voor zijn broer, hertog Arnold van Gelre, in Lobith ophalen. Een eervolle taak voor een 22-jarige. In 1437 gebeurt het omgekeerde als hertog Arnold in Venlo de bruid van Willem ophaalt.

Als hun vader Jan II van Egmond overlijdt, doet Willem afstand van 31 boeken die deze bezit ten faveure van zijn broer hertog Arnold van Gelre. Een uniek kijkje in het boekenbezit van lokale heren. Zo zitten er religieuze en juridische boeken tussen, maar ook typische 'ridder'-boeken over het africhten van valken en sperwers en over het menen van paarden. Willem behoudt het boek met de titel "Dat boeck de proprietatibus rerum", een natuurwetenschappelijke encyclopedie.

Rond 1468 komt Willem op voor de rechten van zijn broer hertog Arnold als deze door zijn zoon Adolf van Egmond gevangen wordt gehouden. Deze Gelderse perikelen vinden hun dieptepunt in de slag bij Straelen in 1468.

Willem wordt in 1471 (nogmaals?) door zijn broer hertog Arnold bevestigd in alle rechten betreffende de heerlijkheid Baer als vrij goed. Bij deze bevestiging blijken Ellecom en Ochten ook tot de bezittingen te behoren. In 1473 wordt hij stadhouder in dienst van hertog Karel van Gelre. Op 17 januari 1483 komt Willem te overlijden en hij wordt begraven in Grave.

Einde aan de overerving

Uiteindelijk zal de bannerij vererven aan Lamoraal, de vierde graaf van Egmond. Deze verkoopt in 1562 de bannerheerlijkheid met het verwoeste kasteel aan Diederick van Bronkhorst-Batenburg, heer van Anholt.

Hiermee komt aan de eeuwenlange overerving een einde. Uiteindelijk komt de heerlijkheid door koop en verkoop in handen van de Staten van Gelderland. Graaf Lamoraal van Egmond speelt overigens nog een belangrijke rol in de politiek van de Nederlandse edelen onder leiding van prins Willem van Oranje tegen koning Philips II van Spanje. Als gevolg hiervan wordt hij op 5 juni 1568 samen met de graaf van Hoorne, op last van Alva, te Brussel onthoofd.